

100, 90, 80 in 30 leti. Ni več tesarjev, kolarjev, kovačev, strojarjev, krznarjev, usnjarjev, medicinarjev, svečarjev, pekov, sodarjev, tkalcev, modistk, krojačev, šivilj, kotlarjev, sodavičarjev, pivovarjev, lončarjev. Zamrlo je sejmarstvo, trgovanje s prašiči na prašičjem sejmu in z lesom po Savi. Trajen spomin nanje pa so mestu in prebivalcem dale etnološke in druge raziskave.

Razstava prikazuje srž iz življenja naših obsavskih prednikov – trgovce, obrtnike in malo znane *kólnarje*. Ker je prostor namenjen študentom in drugim obiskovalcem Fakultete za turizem, je bilo mogoče razstavo narediti zgolj plosko, brez predmetov, ki so jih uporabljali naši predniki. Predvsem tu pogrešamo savski čoln, sidra in orodje, s katerim so *kólnarji* lovili in grabili premog. Morda pa bodo še kdaj razstavljeni. Zato pa so bili pred dobrim letom na odprtju razstave nekateri redki preživeli savski *kólnarji* in njihovi družinski člani, za katere je bil zaslužek od premoga zelo pomemben vir preživetja. Še vedno je živa zamisel o spomeniku *kólnarjem* in njegovi postavitvi na ustrezen, s *kólnarsko* dejavnostjo povezan prostor na obrežju Save.

Povod za raziskavo o *kólnarjih* je bila porumenela fotografija skupine moških na dveh čolnih na reki Savi. Sami sebe so imenovali *kólnarji*, po *kólnu*, premogu, ki so ga lovili in nabirali v reki Savi in na njenih obrežjih. Od začetka 20. stoletja do leta 1958 so nalovili in nabrali na deset tisoče ton kakovostnega premoga. Prodajali so ga opekarni Treppo in drugim opekarnam, hotelom,

bolnišnicam, šolam in pekarnam (Počkar 2009). S *kólnarji* in njihovimi družinskimi člani smo med februarjem in avgustom 2010 posneli dokumentarni film. Na kulturni praznik leta 2010 smo s petimi možmi in še z dvema njihovima hrvaškima tovarišema sedli k pogovoru. Otočani – prebivalci Samoborskega Otoka – so bili, tako kot mi ob slovenskem toku reke Save, tesno povezani z reko. Šega je bila, da so novorojenca z glavo obrnili proti Savi z besedami: »Tukaj je tvoj kruh.« Še nekaj je bilo značilnega, ne le za *kólnarje*, za večino prebivalcev prve polovice 20. stoletja. Na vprašanje, kaj so jedli, da so zmogli težka dela, je bil najbolj pogost odgovor: »Zelje pa fižol.«²

Vira

POČKAR, Ivanka: *Kólnarji* – lovilci in nabiralci premoga v Savi pri Brežicah, po toku navzgor in navzdol. V: Jože Škofljanec (ur.): *Gospa, če ni dobro, ni treba nič plačat: Brežice, trgovsko mesto* (Brežiške študije; 3). Krško: Zavod Neviodunum, 2009, 319–387.

SAVSKI KÓLNARJI. Društvo za oživitvev mesta, 2010. Brežice, Samoborski Otok. Spremnio besedilo in scenarij: Ivanka Počkar; snemanje, montaža, kamera in režija: Djurdja Maršič, Vladimir Bogovčič. Video DVD, 31 min., etnografski film.

- 2 Janez Volovec, rojen leta 1931 v Mihalovcu 18, hišno ime *pr Volovc*; Mihalovec 69 b; navedek iz filma *Savski kólnarji* (2010).

ETNOLOŠKI VEČER S HERTO MAURER-LAUSEGGER

Etnološki večer v sredo, 23. maja 2012, je bil namenjen predstavitvi filmske produkcije dr. Herte Maurer-Lausegger, ki je za svoje filmsko delovanje na letošnji Dnevi etnografskega filma prejela plaketo Nika Kureta. Njena filmska produkcija izvira iz njenega raziskovanja slovenskih narečij na Koroškem, ki hkrati z metodo observacijskega snemanja prinaša tudi vizualne informacije o ljudeh, okolju in načinu življenja. Do tega je avtorico vodilo prepričanje, da pri raziskovanju narečja ne gre samo za zapisovanje (dokumentiranje) govora, temveč tudi za hkratno dokumentiranje ustreznega predmetnega sveta, o katerem se govori, in za govorne položaje v različnih življenjskih okoliščinah, kar raziskovalka prepozna kot »družbeno-kulturno funkcijo« govora.

S številnimi projekcijami filmov po Koroškem je med ljudmi oživila zanimanje za domači govor in izrazje, s predstavitvami v Avstriji pa je s slovenskimi narečji seznanjala tudi nemške govorce. S filmi in spremnimi znanstvenimi predavanji je gostovala na številnih simpozijih in (svetovnih) kongresih v mnogih evropskih državah pa tudi na Japonskem in v Ameriki. Njeni filmi nazorno povezujejo besede s predmetnim svetom polpreteklega časa, ki priča o slovenskem kulturnem okolju na Koroškem in ki ga ni mogoče razumeti drugače kakor z besedjem koroških narečij. Pri svojem delu je sprva trčila na nerazumevanje v akademskem svetu, vendar so skeptike prepričali rezultati in odmevnost fil-

mov. Pomembna razsežnost filmskega dela Herte Maurer-Lausegger je zato tudi zavzemanje za nove metode in oblike komunikacije pri preučevanju kulture. Iz njenega izvajanja si lahko zapomnimo tri postavke, ki se prepletajo v njeni metodologiji etnološkega filmanja. Prva postavka je dialektologija, osnovna tema avtoričinih raziskav, zaradi katere je sploh posegla po filmu kot sredstvu dokumentiranja. Druga postavka je vključevanje etnografskih prvin oz. sestavin kulture vsakdanjega življenja v filmske zapise, ki so v svojih najlepših trenutkih izpostavili zanimive posameznike (govorce) kot glavne »igralce« v sicer dokumentarno zastavljenih filmih. In s tem smo že pri tretji postavki Hertine metodologije, to je pri fikcijski sestavini njenega filmanja. Zelo rada namreč posega po sredstvih fikcijskega filma, npr. po glasbi, komentarju, hitri montaži in z njimi domnevno krepki komunikacijo z gledalci. Odkrito je treba priznati, da Herta veliko bolj kot naši domači avtorji etnografskih filmov skrbi za njihovo promocijo na vse mogoče načine. Med drugim tudi s spletno predstavitvijo svojega dela in skrbjo za prodajo filmov na ustreznih prodajnih mestih.

Po obširnih in mestoma zabavnih razlagah avtorice o svojih pogledih na etnografsko filmanje ter o začetnih in zrelih izkušnjah s filmskim medijem je pokazala več odlomkov iz svojih filmov.

Večer je povezoval dr. Naško Križnar.

* Izr. prof. dr. Naško Križnar, univ. dipl. etnol. in arheol., višji znanstveni svetnik na Inštitutu za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-naslov: nasko@zrc-sazu.si